

Jerzy Uklański

Skrajne ubóstwo: przyczyny, propozycje przezwyciężenia

Jeffrey Sachs, *Koniec z nędzą. Zadanie dla naszego pokolenia*,
tłum. Zofia Ładyka-Wiankowska, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006.

Jeffrey Sachs – współautor projektu transformacji w Polsce, doradca rządów wielu państw przy procesach przemian gospodarczych, szef doradców Sekretarza Generalnego ONZ Kofiego Annana oraz dyrektor Instytutu Ziemi Uniwersytetu Columbia w Nowym Jorku, za cel swojej działalności uznał likwidację skrajnego ubóstwa w świecie. Według niego zadanie to można zrealizować w okresie najbliższych 15–20 lat. Przekonuje przy tym, że walka z nędzą jest obowiązkiem krajów bogatych wobec biednych. Przezwyciężanie ubóstwa uczynił także tematem swojej książki pt. *Koniec z nędzą. Zadanie dla naszego pokolenia*.

Rozważania nad przyczynami, zakresem i możliwościami przezwyciężenia problemu Sachs poprzedza opisem procesu transformacji gospodarczej w Boliwii oraz Polsce, zaznaczając przy tym własną rolę w tychże działaniach. Następnie przechodzi do przedstawienia przemian gospodarczych w Rosji, Chinach i Indiach. Zastanawia się, dlaczego przy rozprzestrzenianym się współcześnie dobrobycie, niektórym krajom nie udaje się go osiągnąć. Zatrzymuje się przede wszystkim przy krajach afrykańskich, choć wspomina także o Indiach i zachodnich prowincjach Chin. Duże nadzieje wiąże z działaniami ONZ i zaakceptowanymi przez kraje członkowskie na szczycie w Monterrey

Skrajne ubóstwo: przyczyny, propozycje przewyżczenia

Jerzy Uklański

Milenijnymi Celami Rozwoju – strategią ograniczania skrajnej nędzy.

Sachs wymienia katalog czynników popadania niektórych państw w ubóstwo. Na liście tej figurują w pierwszej kolejności niekorzystne warunki geograficzne, m.in. brak szlaków wodnych przyczyniający się do wysokich kosztów transportu. Kolejny problem stanowi niedostatek środków w budżecie państwa na tworzenie infrastruktury, a deficyt wynika z nieściągalności podatków od ludności, która jest zbyt uboga. Niedobory budżetowe pogłębiają dodatkowo olbrzymie koszty obsługi rosnącego długu.

Do pogłębiania nędzy przyczyniają się również według Sachsa korupcja oraz brak odpowiedniego zarządzania państwem. Co więcej, przyczyny biedy leżą w sferze kulturowej, np. ograniczanie roli kobiet uniemożliwia dokonanie koniecznego przejścia demograficznego, opartego na redukcji wielodzietności. Sachs wskazuje także na bariery handlowe wynikające z geopolityki oraz trudne położenie wyznalców. Oczywiście proces tworzenia innowacji w krajach Trzeciego Świata jest zjawiskiem niezmiernie rzadkim. Jeśli jednak mieszkańcy tego rejonu byłiby w stanie opracować nowe rozwiązania, brakowałoby środków na sfinansowanie kosztów ich badań. Fundusze, które mogłyby powstać na ten cel ze sprzedaży nowych produktów, ograniczone są przez niewielkie rozmiary rynku.

Przy wnikliwszym spojrzeniu na problem nędzy w Afryce – czyli tam, gdzie jest ona największa – Sachs dochodzi do wniosku, że to nie skorumpowane rządy ani fatalna spuścizna Afryki po czasach kolonialnych, czy też dotkliwa grabież dokonywana tam w okresie postkolonialnym uniemożliwiają wyrwanie się tym krajom z ubóstwa. Winne są choroby dziesiątkujące ich społeczeństwa: AIDS i malaria, które nie

pozwalają na inwestowanie w kapitał ludzki. Ponadto duża śmiertelność dzieci spowodowana chorobami hamuje wspomniane wcześniej przejście demograficzne.

Doświadczenia zdobyte m.in. w Boliwii i Polsce w okresie transformacji gospodarczej, a także wiedza zdobyta w toku analizy procesów przemian gospodarczych w Rosji, Chinach i Indiach doprowadziły autora do sformułowania metody całościowego podejścia do gospodarki kraju wymagającego reform. Nawiązuje ona do metody diagnozowania stosowanej przez lekarzy klinicystów, polegającej m.in. na przeprowadzaniu z badanym szczegółowego wywiadu, dotyczącego nie tylko jego aktualnych dolegliwości, ale również chorób towarzyszących i przebytych, a także środowiska, w którym pacjent żyje. Dopiero na tej podstawie, korzystając oczywiście z zasobu zdobytej wiedzy i posiadanego doświadczenia, lekarz jest w stanie postawić diagnozę konkretnej osobie. I tutaj właśnie Sachs zauważa, że zadanie sformułowania dla gospodarki biednego kraju zaleceń z dziedziny polityki ekonomicznej jest pod wieloma względami podobne do zadań medycyny klinicznej. Wskazując na niedostatki w edukacji ekonomistów, nauczanych wycinkowego spojrzenia na problemy gospodarcze, często w oderwaniu od rzeczywistości, proponuje kontrolną listę pytań, stworzoną na wzór wywiadu przeprowadzanego przez lekarza z pacjentem. Okazuje się ona pomocna w dokonaniu zróżnicowanej diagnozy gospodarki danego kraju, której typowe problemy mogą być spowodowane bardzo różnymi czynnikami, czasami niespodziewanymi, bez znajomości których proces reform ma nikłe szanse na sukces. Lista ta obejmuje siedem zestawów pytań. Pierwszy z nich dotyczy zjawiska ubóstwa i czynników sprzyjających jego pogłębieniu. Następne odnoszą się do podstawowych cech polityki ekonomicznej, zasad polityki finansowej, geografii fizycznej, modelu rządzenia,

barier kulturowych oraz uwarunkowań geopolitycznych. Uwagę przykuwa fakt, że kwestiami kulturowymi Sachs zajmuje się w niewielkim zakresie. Porusza wyłącznie zagadnienia stosunków między mężczyznami i kobietami, podziałów etnicznych i religijnych oraz istnienie diaspory. Pomija natomiast zupełnie kwestie wyznawanych wartości, rozpowszechnionych przesądów, wierzeń czy wzorów zachowań.

„Kluczem do położenia kresu ubóstwu jest stworzenie globalnej sieci powiązań, które będą przebiegały od zubożałych społeczności do najważniejszych ośrodków światowej władzy i bogactwa i z powrotem” – pisze autor przechodząc do zasadniczego przedmiotu sprawy. Przedstawia „wielką piątkę” zadań, które należy podjąć, aby pokonać głód, choroby oraz inne przeciwności stojące na przeszkodzie reformom gospodarczym. Do celów tych należą ulepszenia w rolnictwie: stosowanie nawozów, stworzenie systemu nawadniania itp.; rozwój podstawowej opieki zdrowotnej, m.in.: stworzenie przychodni z lekarzem i pielęgniarką na pięć tysięcy mieszkańców, bezpłatne dostarczanie moskitier i leków na malarię. Inwestycje w oświatę miałyby obejmować: posiłki dla dzieci ze szkół podstawowych, rozszerzone szkolenie zawodowe dla młodzieży i cykliczne szkolenia dla mieszkańców, m.in. z zakresu higieny, podstawowych informacji o HIV, AIDS i malarii, a także różnych umiejętności technicznych. Wśród tych działań autor wymienia także zagwarantowanie dostępu do elektryczności, zapewnienie transportu między społecznościami lokalnymi oraz uruchomienie łączności ze światem zewnętrznym poprzez telefony komórkowe. W ostatniej grupie zadań znajdują się dostęp do zdrowej wody pitnej oraz instalacja urządzeń sanitarnych.

W realizacji powyższych zadań miałyby pomóc *Strategia ograniczania ubóstwa na podstawie Milenijnych Celów Rozwoju*, czyli opracowany

w ramach Projektu Milenijnego zarys działań do roku 2015, którego Sachs jest współautorem. Wśród niezbędnych zadań wymienia się w nim przede wszystkim potrzebę udroźnienia kanałów przepływu pomocy, obecnie zbyt wąskich, by można nimi puścić w przyszłości wystarczające (znacznie większe niż obecnie) strumienie pomocy. Obecny sposób subsydiowania krajów Trzeciego Świata, który określa wysokość pomocy na podstawie zadeklarowanych środków finansowych przez państwa ofiarodawców, uważa za niewłaściwy. Wysokość dotacji proponuje ustalać według realnych potrzeb tych krajów, korzystając z wcześniej przygotowanej strategii ograniczania ubóstwa dla danego kraju, opartej na *Milenijnych Celach Rozwoju*. Strategia ta powinna się składać z pięciu części: ze wspomnianej zróznicowanej diagnozy, z planu inwestycyjnego, planu finansowego uwzględniającego brakujące środki na inwestycje, o które trzeba będzie się zwrócić do donatorów, z planu udzielenia pomocy przez donatorów oraz z planu zarządzania inwestycjami publicznymi. Sachs proponuje, by zwiększyć finansowanie badań w tych dziedzinach nauki, które mogą mieć duży wpływ na walkę z ubóstwem, tj. badań nad chorobami najczęściej dotykającymi biedne kraje, badań nad rolnictwem tropikalnym, systemami energetycznymi na rozległych obszarach rolniczych, nad przystosowaniem do zmian klimatycznych, gospodarką wodną oraz nad ekosystemami państw ubogich. Nieefektywność dotychczasowych działań pomocowych prowadzonych przez agendy ONZ, BŚ, MFW prowadzi Sachsa do postawienia postulatu zwiększenia koordynacji działań tych organizacji, obecnie prawie nieistniejącej. Niezbędnej pomocy finansowej musi ponadto towarzyszyć bezwzględne umorzenie długów.

Tak przedstawiają się główne tezy książki Jeffrey D. Sachsa. *Koniec z nędzą* stanowi swego rodzaju manifest polityczny wzywający

Skrajne ubóstwo: przyczyny, propozycje przewycięzenia

Jerzy Uklański

bogaty świat Zachodu, a szczególnie Stany Zjednoczone, do walki ze światowym ubóstwem. Autor wielokrotnie podkreśla potrzebę zwiększenia nakładów na pomoc Afryce, tak by wszystkie powyższe zadania można było realizować jednocześnie. Niestety, Sachs nie próbuje spojrzeć krytycznie na swoją koncepcję. Może właśnie ten brak i momentami bardzo emocjonalny, osobisty ton książki wywołuje w czytelniku dystans do przedstawionej koncepcji.

Jerzy Uklański

politolog,

absolwent Uniwersytetu Kardynała

Stefana Wyszyńskiego w Warszawie,

słuchacz podyplomowego studium Public

Relations w Szkole Głównej Handlowej.